

**YENİ YÖNETİMİN ANA UNSURLARI: YERELLEŞME,
DEMOKRATİKLEŞME VE İL ÖZEL İDARESİ***

**MAIN ELEMENTS OF NEW ADMINISTRATION:
LOCALIZATION, DEMOCRATISATION AND
SPECIAL PROVINCIAL ADMINISTRATION**

Songül DEMİREL**

Özet

Seksenli yıllardan sonra gündeme gelen yerelleşme söylemleri, uluslararası örgütlerin talepleriyle güç kazanmış, doksanlı yıllarda Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı ile yasal zeminde yer bulmuştur. Ülkemizin üniter yapısı itibariyle çeşitli maddelerine çekince koyduğu anlaşma, kabul edilen haliyle maksadını gerçekleştirmekten hayli uzak görülmektedir. İkibinli yıllarda ise çeşitli yerel yönetim reformlarıyla özerkliğe özgü düzenlemeler yapılmaya çalışılsada yargı tarafından iptaliyle sonuçlanmıştır.

2005 yılında çıkan 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu; izlenen yargı süreci ve yapılan değişikliklerin yönü itibariyle benzer yerelleşme nüveleri içermektedir. İl genel meclisi ile valilik organı arasındaki ilişkide bazı değişiklikler dikkat çekmektedir; il genel meclisi başkanının kim olduğu, kararlarına karşı yapılabilecek merkezi denetim şekli, toplanma süresi ve sıklığı gibi. Seçimle gelen bir organ olan il genel meclisinin evrensel durumu çalışmanın kapsamını çizecektir. Kararın menşeinin seçimle gelen bir organa dayanması itibariyle, yerleşmenin tarihsel sürecindeki yeri analiz edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Yönetim, yerelleşme, demokratikleşme, il özel idaresi

Abstract

Localization discourses coming to the fore after the eighties gained power with the demands of international organization and had coverage in the legal basis with European Charter of Local Self Government in the nineties. The agreement in which our country made reservation for some of its articles due to our unitary structure seems quite far away from realizing its objectives under the adopted form. Although it was attempted to make arrangements specific to autonomy with various local government reforms in 2000s, it resulted in cancellation by the judiciary.

* Makale aynı adla 5-6 Ekim 2013 6. Yönetim ve Ekonomi Bilimleri Konferansı'nda sunulmuş ve özet olarak basılmıştır.

** Öğretim Görevlisi, Hitit Üniversitesi Sungurlu Meslek Yüksekokulu, songuldemirel@hitit.edu.tr

Special Provincial Administration Law No 5302 released in 2005; comprises similar localization cores in respect of followed judicial process and directions of changes made. Some changes in the relationship between provincial general council and governor body draw attention; the head of provincial general council, centralized control method that can be made against the decisions of the head, duration and frequency of assembly etc. evolving situation of provincial general council which is a body established after election will outline the scope of the study. As the origin of decision is based on a body elected its position in historical process of localization will be analyzed.

Key Words: New Administration, localization, democratization, special provincial administration.

GİRİŞ

Toplumsal gelişmelerle beraber halkın kamu hizmetine olan ihtiyacı ve beklentileri değişmekte, devlet yönetimi de buna göre şekil almaya çalışmaktadır. Yerel halkın istekleri yanında küreselleşme ile dünyada meydana gelen değişmelerde ulus devletin şekillenmesine yön vermektedir. Uluslararası birçok gelişme sonrasında, son otuz yılda hızla artan demokratikleşme talepleri doğrultusunda yerelleşmenin çözüm olarak üretildiği görülmektedir.

Çalışmamızın kapsamını 2005 yılında çıkarılan 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ile değişen vali ve il özel idaresi ilişkileri oluşturmuştur. Yerelleşme-merkezileşme ikileminde yapılan tartışmalara girilmeyecektir. Merkezi hükümetin ve devletin yereldeki temsilcisi olan valilik makamına bakılmaksızın valinin il özel idaresinin bir organı olması konusu incelenecektir. Bu anlamda geçmiş yasadaki durumla, yeni yasa karşılaştırılacaktır.

1. İl Özel İdaresi

İl özel idarelerinin geçmişi 150 yıl önceye dayanmaktadır. 1864 tarihli Vilayet Nizamnamesinde illerin kurulmasıyla genel ve özel iki yönetim biçimi kurulmuş bunlardan birisi bugünün il özel idareleri olarak varlığını sürdürebilmiştir(Şahin, 1999: 29). 1876 Kanuni Esasi ile özerk bir yerel yönetim idaresi haline gelmiştir. 1913 yılında yetkili bir duruma ulaşmış, 1987 yılında 3360 sayılı Kanunla da varlığını sürdürmüştür (Can, 2011: 43).

3360 sayılı kanun yerine 2005 yılında çıkarılan 5302 sayılı İl özel idaresinin 35. Maddesinde genel sekreterlik, mali işler, sağlık, tarım, imar, insan kaynakları, hukuk işleri birimlerinde oluşur. İlin nüfusu dikkate alınarak norm kadro sistemine ve ihtiyaca göre oluşturulacak diğer birimlerin kurulması, kaldırılması veya birleştirilmesi il genel meclisi kararıyla olur(Güngör, 2007: 147). Sayılan birimlerin her biriyle ilgili il özel idarelerinin görevleri bulunmaktadır.

İl özel idarelerinin üç organı bulunmaktadır. Bunlar İl Genel Meclisi, İl Encümeni ve Validir. Bunlardan il genel meclisi, il özel idarelerinin temel karar organı, il encümeni yü-

rütme organı, vali ise, il özel idaresi tüzel kişiliğinin başı ve yürütme organıdır(Dönmez, 2009: 4). Kanun valiyeye organ olma sıfatıyla ilgili çeşitli farklılıklar getirmektedir.

2. İl Genel Meclisi İle İlişkiler

2.1. İl Genel Meclisi Başkanlığı

Ülkemizin kabul ettiği Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartının ve Anayasanın 127'nci maddesinde mahallî idarelerin görev ve yetkilerinin belirlenmesinde ölçüt olarak belirtilen “mahallî müşterek ihtiyaç” kavramının gerekli kıldığı bir ilkenin gereği olarak il özel idareleri mahallin ihtiyacıyla ilgili pek çok konuda görevlendirilmişlerdir. Sonraki yıllarda il özel idarelerinin yerelleşme adına yetkilerinin artırılması gündeme gelmiştir.

4 Mart 2005 tarihli Resmi Gazete’ de 5302 sayılı il Özel İdaresi Kanunu’ dur. Kanun’unun 11. maddesinde “il genel meclisi seçim sonuçlarının ilanını izleyen beşinci gün kendiliğinden toplanır. Bu toplantıda meclise en yaşlı üye başkanlık eder” denilerek valinin geleneksel il genel meclisi başkanlığı konumuna son verilmiştir. Yapılan değişikliğin demokratik bir adım olduğunu savunan Eryılmaz’a göre, valinin, bir karar organı olan il genel meclisinin başkanı olması durumu, 1982 Anayasası açısından sorun teşkil ediyordu. Çünkü anayasa, yerel yönetimlerin karar organlarının seçmenler tarafından seçilerek oluşturulması esasını getirmiştir. Seçilmemiş bir kişi olan valinin, seçilmiş bir organ olan il genel meclisinin başında olması sonucu ortaya çıkan anayasaya aykırı durum, yeni yasayla sona ermiştir (Eryılmaz, 2000:128).

Bir diğer görüşe göre; kendi başkanını kendi üyeleri arasından seçme olanağına kavuşmuş il genel meclislerinin sadece bu değişiklik ile daha siyasete yakın kurumlar olacağı düşünülebilmektedir. Meclisin başkanını seçmesi, mecliste sandalyesi bulunan farklı siyasal partiler arasındaki ilişki ve çekişmelerin artmasını, meclisin faaliyetlerinde iktidar-muhalefet ayrımının daha da hissedilmesi sonucunu doğuracaktır ki bunda il genel meclislerine yönelik seçim sisteminin etkisini de zikretmek gerekmektedir. İl genel meclisleri seçiminde her ilçe bir seçim bölgesine tekabül eder. Bu ilçeler nüfusuna oranla belli sayıda meclis üyesini seçme hakları bulunmaktadır ki bu Türkiye’deki seçilmiş siyasal organlar içinde en dar bölgeyi seçim sisteminin ortaya çıkmasıdır. İlçeden oluşan seçim bölgelerinden seçilen meclis üyeleri, doğal olarak kendilerini öncelikli olarak o alanın sorun ve önceliklerine karşı sorumlu hissedeceklerdir. Bu da bir yandan ilçelerin farklı siyasal eğilimlerinin genel meclise yansımaları sağlarken, öte yandan aynı ilçeden seçilmiş farklı partilere mensup meclis üyelerinin kimliklerini aşan bir dayanışma eğilimi sergilemesine sebep olmaktadır(Bayraktar, 2010, Kurt..., s. 40). Yerel yönetim birimlerinden biri olan il özel idareleri hatırı sayılır bir bütçeye sahip olup, bununla halkın ihtiyaçlarına çözüm bulmaktadır. Siyasete mensup kişilerin ve içlerinde seçecekleri başkanla beraber, verecekleri kararlarında çoğu zaman oy kaygısıyla alınabileceğini düşündürmektedir. Neticede kamu kaynaklarının yerel siyasi iktidara yakın kimselerin isteği doğrultusunda

harcanması mümkün olacaktır.

2.2. İl Genel Meclisi Toplanma Süresi

3360 Sayılı Yasa'da il genel meclisi yılda iki kez Mayıs ve Kasım aylarının ilk haftasında olağan olarak toplanır. Toplantı süresi ise en çok otuz gündür. Toplantının süresi konuların incelenmesi ve görüşülmesi neticelenmemiş ise il genel meclisi 10 günü geçmek üzere toplantıyı uzatır ve sebeplerini İçişleri Bakanlığına bildirmek durumundaydı. İl genel meclisinin etkinliği her ay toplanması yönündeki düzenleme ile artırılmıştır. Eski yasaya göre yılda sadece iki kez toplanan meclisler artık tatil yapacakları bir ay dışında her ayın ilk haftası içinde kendisi tarafından belirlenecek bir tarihte en çok beş günlüğüne toplanmaktadır. Bütçenin tartışıldığı Kasım döneminde bu toplantı süresi 20 gün olarak belirlenmiştir (Bayraktar, 2010, Kurt, s. 40). İl daimi encümeninin sürekli olması ve valinin başkanlığının bulunması merkezi yetkilerin hala büyük bir kısmının mülki amir lehine olduğunu göstermektedir.

2.3. İl Genel Meclisi Gündemini Belirleme

3360 Sayılı Kanun ve 123. Maddesinde; karar ve danışma organı olan il genel meclisleri, valinin havale ya da üyelerin teklif ettikleri hususları görüşüp karara bağlayacakları belirtilmiştir. Tevdi ya da teklif edilen hususların il genel meclisinin uğraş alanına girmesi ve genel meclisin bu konuda karar almaya yetkili bulunması şartı eklenmiştir. 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 13. maddesine göre, il genel meclisi toplantılarının gündemini başkan belirleyecek, bununla beraber valinin önerdiği hususlar da gündeme alınacaktır. İki yasa arasındaki farka bakıldığında kararların alınabilmesi için gündemi belirleme yetkisi azaltılarak sadece konu teklif etmekle sınırlandırılmıştır. Yine aynı maddeye göre, il genel meclisi üyeleri de il özel idareleriyle ilgili konuların gündeme alınmasını önerebileceklerdir ki, öneri toplantıya katılanların salt çoğunluğu tarafından kabul edilirse gündeme alınacaktır (Parlak, 2005: 98).

2.4. İl Genel Meclisi Kararları

İl genel meclisi-vali ilişkilerinin önemi karar alma evresinde öne çıkan bir husustur. Geçmiş il özel idare yasasında; meclisin kararları valinin onayı ile yürürlüğe girmekteydi. Vali, onaylamak istemediği kararlara karşı idari yargıya başvuramamaktaydı. Yeni yasanın 15. maddesinde, il genel meclisi tarafından alınan kararların tam metni, en geç beş gün içinde valiye gönderilir. Vali, hukuka aykırı gördüğü kararları, yedi gün içinde gerekçesini de belirterek yeniden görüşülmek üzere il genel meclisine iade edebilir. Valiye gönderilmeyen meclis kararları yürürlüğe girmez. Bu maddeden anlaşılacağı üzere, il özel idareleri üzerindeki tipik bir idari vesayet uygulamasına kısmen de olsa son verilmiştir. Ancak, valiye gönderilmeyen meclis kararlarının yürürlüğe girmemesi ve yalnız hukuka uygunlukla sınırlandırıldığı görülmektedir.

5302 ile il genel meclisi kararları en geç beş gün içinde valiye gönderilecektir. Gönderilme nedeni, hukukilik kontrolüne dayanmaktadır. Ancak valinin bilgilendirilmesini, yalnızca meclisin kararlarından haberdar edilmesi olgusu ile sınırlandırmamak gerekir. Bağlantılı olarak valinin, hukuka aykırı gördüğü kararlar aleyhine 60 gün içinde idari yargıya başvurması hukuka uygunluk açısından açıkça belirtilmiş denetimi önem taşımaktaydı. Bu düzenleme aslında bir bakıma “gizli vesayet” olarak değerlendirilebilir. Yapılan değişiklikle kesinleşen il genel meclisi karar özetleri toplantıyı izleyen en geç yedi gün içinde çeşitli yollarla halka duyurulması Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı’nın hizmetlerde yerindelik kontrolünün yerel meclislere ait olmasına ilişkin ilgili temel ilkelereyle bu haliyle uyumludur. Diğer yandan hukuki denetimin durdurulması ve devletin hukuk yoluyla sürdürülebilirlik rolünün zedelenmesi yönünden yetkinin ortadan kalkması doğru değildir. Valinin il genel meclisinde sağlayamadığı kontrolü, encümenin görev ve sahip olduğu yetkileri kullanarak sağlayabilir olması, isterse “engellemeci” olabileceği gibi “negatif” değerlendirilmeye açıktır (Toprak, 2012: 15). İl encümeni üzerindeki yetkilerinin devamı ve sürekliliği valinin elindeki araçların gereğinde kullanılacak güçte olduğunu göstermektedir.

Aynı maddenin ikinci ve üçüncü fıkrası anayasanın 2, 11, 123, 126 ve 127’nci maddelerine aykırılığı, ayrıca vesayet yetkisinin hem yerindelik denetimi bağlamında, hem de alınan kararın iptali doğrultusunda kullanımına imkân tanımamakta; valiye sadece ısrar edilen kesinleşen karar aleyhine idari yargı yoluna başvurma yetkisi verilmekteydi (Anayasa Mahkemesi, 2012).¹ 15’inci madde de yer alan “... ile yeniden görüşülmesi istenip de il genel meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğuyla ısrar edilen kararlar ...” ifadesi ile üçüncü 16 fıkrası Anayasa Mahkemesinin 18/1/2007 tarihli ve E.:2005/32, K.:2007/3 sayılı Kararıyla iptal edilmesi, böylece yedi gün içinde gerekçesini de belirterek yeniden görüşülmek üzere il genel meclisine iade edebileceği ve meclisin kararlarında salt çoğunlukla ısrar etmesi halinde kabul edilmesi düzenlemesi, 29/12/2007 tarihinden başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girecek şekilde hükme bağlanarak, yürürlükten kaldırılmıştır. Bu durumda uygulamaya göre Vali, ancak İl Genel Meclisine kararlarını gözden geçirmeyi hatırlatacak ve o aşamayı tamamladıktan sonra yargıya başvuramayacaktır. Bu durumda, idarenin her türlü eylem ve işlemleri yargı denetimine tabi olur ilkesi gereğince zarar görenler mahkemelere müracaat edecektir. Valinin “devletin gözü olma fonksiyonunu”, rasyonel ölçüler konusu netleşmediği için zedelenmektedir. Hangi kararların mülkü amir tarafından yapılacak hukukilik denetimine esas olacağına ilişkin “onay” konusunun gözden geçirilerek, zamanında müdahale yapılmasının belirlenmesinin gerekli olduğu ve “devletin/toplumun gözü” rolünün zedelenmesi durumu söz konusudur (Toprak, 2012: 16).

1 Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=manage_karar&ref=show&action=karar&id=2499&content=, (erişim tarihi: 15.04.2011)

2.5. İl Genel Meclisinin Denetimi

İl genel meclisinin kendi bünyesinde oluşturacağı denetim komisyonunun çalışma yerini belirleme görevi 5302 sayılı İÖİK ile valiye verilmektedir. Ayrıca komisyonun çalışmalarında kamu kuruluşlarının personelinden yararlanılabilmesi için valinin onayını alması gerekmektedir.

İl genel meclisi soru, genel görüşme ve faaliyet raporunu değerlendirme yollarıyla bilgi edinme ve denetim hakkını kullanmaktadır. İl genel meclisi, il özel idaresinin görev, çalışma, hizmet ve teşkilatı hakkında bilgi edinme ve denetleme fonksiyonunu kullanır. Soru ve genel görüşme meclis üyelerinin il özel idaresi ile ilgili yetkileridir. Faaliyet raporu ise meclisle-vali ilişkileri içerisindedir. Vali, her yıl mart ayı içinde bir önceki yılın çalışmaları ile ilgili olarak bir faaliyet raporu hazırlayıp il genel meclisine sunmak zorundadır. Bu konuyu, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 39. Maddesi düzenlemiştir.

Vali, Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanununun 41 inci maddesinin dördüncü fıkrasında belirtilen biçimde; stratejik plân ve performans hedeflerine göre yürütülen faaliyetleri, belirlenmiş performans ölçütlerine göre hedef ve gerçekleşme durumu ile meydana gelen sapmaların nedenlerini açıklayan faaliyet raporunu hazırlar. Faaliyet raporu mart ayı toplantısında vali veya genel sekreter tarafından meclise sunulur. Raporun bir örneği İçişleri Bakanlığına gönderilir ve kamuoyuna da açıklanır.

Eğer rapor yeterli görülmez ise, 5302 sayılı kanunun 18. maddesine göre yetersizlik kararı ve görüşme tutanakları meclis başkanlığınca İçişleri Bakanlığına gönderilir. Bakanlık muhtemelen mülkiye müfettişlerince inceleme yaptırabilir. Bu durum vali açısından prestij sarsıcı olabilir(Günel, 2005:229-231).

5302 Sayılı Kanunun 31. Maddesi vali için mahalli idareler genel seçimlerini takiben altı ay içinde stratejik plan ve yıllık performans planı hazırlama zorunluluğunun getirilmesidir. Ancak valiler seçimle is basına gelmedikleri için hazırlanıp il genel meclisine sunulan bu planların uygulanması sürecinde ya da uygulanmaması halinde ortaya çıkacak sorunlardan dolayı il genel meclisinin vali üzerinde doğrudan ve sonuç doğuran bir denetim yetkisi bulunmamaktadır(Coşkun ve Uzun, 2004: 70-71).

3. İl Encümeni İle İlişkileri

İl daimi encümeni atanmış ve seçilmiş üyelerden oluşur. 3360 sayılı İl Özel İdare Kanununa göre, il daimi encümeni vali tarafından havale edilmeyen konuları görüşmezken(Günel, 1993: 181), 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, il encümeni üyelerine gündem için konu teklif etme hakkı vermektedir(Coşkun ve Uzun, 2005: 163). 5302 sayılı kanunun 27.maddesi encümen kararlarının süreci anlatılır: “*vali, kanunu, tüzük, yönetmelik ve il genel meclisi kararlarına aykırı gördüğü encümen kararının bir sonraki toplantıda tekrar görüşülmesini isteyebilir. Encümen kararında 2/3 çoğunlukla ısrar*

ederse kesinleşir. Bu durumda, kesinleşen encümen kararının uygulanmasını durdurur ve idari yargı mercilerine yürütmeyi durdurma talebi ile on gün içinde başvurur.” Bu maddede belirtilen yasal süreç için geçerli olan zaman limitleri, aynı konuyu ele alan 3360 sayılı kanunun 141. maddesinde belirtilmemiştir(Sobacı, 2005: 43). Uygulama idari yargı merci kararına göre yapılır. Danıştay 8. dairesinin esas: 1979-4732 karar, 1980-197 sayılı ve 17.01.1980 tarihli kararında “*Vali yasa yükümlerine aykırılığı açık olan bir encümen kararını uygulamaya koymamak sureti ile söz konusu karara icrai nitelik kazandırmayabilir.*” denilmektedir. Bu karardan çıkan yorumla ve kanunun açık ifadesi sonucu vali, kanun yönetmelik ve tüzük hükümlerine aykırı kararları uygulamayarak da icra yetkisini kullanmış olacaktır(Günel, 2005:249).

3360 sayılı kanuna göre, il daimi encümenine vali olmadığı zamanlarda bir vali yardımcısının başkanlık etmesi öngörülmüşken, 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu bu temsil görevini “Genel Sekreter” e vermiştir. Genel sekreter’ in il encümenine başkanlık etmesi, il encümenindeki bürokrat üyelerin amiri olması dolayısıyla normal karşılanabileceken, il encümeninde seçilmiş üyelerin de olması ve genel sekreterle aralarında ast-üst ilişkisinin olmaması önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır(Coşkun ve Uzun, 2005:163). 3360 sayılı İl Özel İdare Kanunu’ nda yer alan, encümenin valinin aylık harcamalarını incelemek görevi kaldırılmıştır(Derdiman, 2005:102).

Valinin il encümeni ile ilgili en önemli görevi, 5302 sayılı İÖİK’ nun 25 ve 30. maddelerinde belirtildiği üzere il encümenine başkanlık etmesidir. 5302 sayılı İÖİK ile encümene dâhil edilen atanmış üyeler, vali tarafından seçilmektedir.

İl encümenin gündemini hazırlama görevi vali tarafından yerine getirilmektedir. Ayrıca 5302 sayılı İÖİK’ nun 27. maddesi uyarınca vali, kanun, tüzük, yönetmelik ve il genel meclisi kararlarına aykırı gördüğü kararları tekrar görüşülmek üzere iade etme yetkisine sahip olduğu gibi encümenin ısrarı ile kesinleşen kararların yürürlüğünü durdurarak bu kararları idari yargıda dava konusu edebilmektedir.

4. İl Özel İdaresi Bütçesi ve İl Özel İdaresi Organı Olarak Vali

İl özel idaresi-vali ilişkisi içerisindeki diğer konu bütçedir. 3360 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu döneminde il genel meclisinde alınan kararlar valinin onayı ile kesinleşebilmekteydi. Ayrıca, 3360 sayılı İl Özel İdare Kanunu, il genel meclisinin bazı kararlarını merkezi idare içinde bir başka makamın tasdikine tabi tutabilmekteydi. Mesela, il genel meclisince kabul edilen bütçe, o yıla ait programla birlikte vali tarafından İçişleri Bakanlığına gönderilirdi. Esasen, merkezi idareye, il genel meclisinin bir işlemi olan bütçe üzerinde tanınan vesayet yetkisi geniş ve istisnai bir vesayet yetkisi idi. Eski kanunun 86. maddesine göre, İçişleri Bakanı bütçeyi onaylarken üzerinde değişiklikler dahi yapabilecek yetkiye sahipti. Yani, vesayet makamı kendi iradesini il tüzel kişiliğinin iradesi yerine ikame etme imkânına sahipti(Kutluk, 2006: 64). Değişikle il genel meclisinde alınan

kararların valiyeye bildirilmesi ile kesinleşecek olup, meclis üzerindeki valinin denetim yetkisini kısıtlamaktadır.

5302 sayılı İÖİK' nun 30, 45 ve 47. maddeleri ile il özel idare bütçesini hazırlama görevi valiyeye verilmiştir. Her yıl bütçenin kesin hesabı da vali tarafından encüme sunulmaktadır. 5302 sayılı İÖİK' nun 30. maddesi uyarınca; bütçeyi uygulamak, bütçede meclis ve encümenin yetkisi dışında kalan aktarmaları yapmak, bütçede yoksul ve muhtaçlar için ayrılan ödeneği kullanmak görevi de valiyeye verilmiştir. Daha önce meclis ve encüme ait olan bütçede aktarma yapma yetkisi bu Kanun ile valiyeye de tanınmıştır. Önemli konulardaki aktarma yapma kararı yine meclis ve encümence alınmaktayken ufak tefek önemsiz aktarmalar, pratikliği açısından vali tarafından yapılmaktadır(Harman, 2006: 44). Bütçe ödeneklerinin verimli, tutumlu ve yerinde harcanmasından doğan sorumluluk da 5302 sayılı İÖİK' nun 44. maddesi ile valiyeye yüklenmiştir.

5. Vali ve Valilik Organının İşlevi

5.1. Mülki Amir Olarak Vali

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu'nun 6. maddesinde yer alan “*il özel idaresi hizmetleri, vatandaşlara en yakın yerlerde ve en uygun yöntemlerle sunulur*”, ibaresi Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nın 4. maddesinin 3. bendinde yer alan “*Kamu sorumlulukları genellikle ve tercihen vatandaşa en yakın olan makamlar tarafından kullanılacaktır*” hükmüyle örtüşmektedir. Bakanlar Kurulu kararı ve Cumhurbaşkanının onayı ile atanan vali; devletin, hükümetin, ayrı ayrı her bir bakanlığın, merkezi idarenin ildeki en büyük temsilcisidir. 5302 sayılı İÖİK' nun 29 ve 30. maddelerinde vali hem il özel idaresinin başı ve tüzel kişiliğinin temsilcisi hem de il özel idaresi teşkilatının en üst amiri olarak belirlenmiştir. Bu yetkilere sahip valiyi genel karar organlarından tamamen dışlamak kendi içinde tutarsız ve çelişkili bir yaklaşım sergilemektedir(Ulusoy, 2005: 136). Düzenlemenin valiyi il genel meclisinin bir tür “memuru” konumuna indirgeyeceğinden manevi otoritesinin zedeleneceğinden endişe edilmektedir(Ulusoy, 2004:116). Valinin yetkileri yapılan düzenlemelerle erozyona uğratılmıştır. Valinin kendisinin katılmadığı kararları uygulamak zorunda kalması il özel idare kanununun tasarı aşamasında da eleştirilere maruz kalmasına neden olmuştur.

Valiler, il genel meclisi üyeleri aracılığıyla ilin sorunlarını, şikâyetlerini, taleplerini ve potansiyelini öğrenme ve bunların çözüm yollarını bilme olanağı bulmaktadır. Aynı şekilde il özel idaresi olanaklarının yetersiz kaldığı durumlarda merkezin olanaklarını devreye sokarak sorunları çözebilmektedirler. Bu işlevleri sebebiyle vali sayesinde merkezi idare yerel halk ile doğrudan ilişki kurabilmektedir(Evin, 1996: 19). Öyle ki hiçbir merkez siyaset organı ilin birebir problemlerine yereldeki mülki amirler kadar vâkıf olamamaktadır demek yanlış olmayacaktır.

İl özel idarelerinin başında, diğer mahalli idare birimlerinden farklı olarak, merkezi idarenin tayin ettiği bir valinin bulunması, teorik bakımdan sakıncalı görülse de aslında bu durum, merkezi idare açısından pratik bazı yararlar da sağlamaktadır. Valiler, il özel idaresi üzerinde bir yandan merkezi yönetimin vesayet yetkisini sürdürürken, diğer yandan seçilmiş organlar vasıtasıyla yansıyan milli iradeyi merkezi yönetim ve mülki birimlere taşımakta, bir köprü görevi görmektedir(Tamer, 1994:107). Ayrıca il genel meclisi üyeleriyle kıyaslandığında üstlendiği görevin siyasi olmaması ve kendisinin devletin temsilciliği vazifesi verdiği kararlarda tarafsız olabilmesinin güvenceleridir.

2002’de yapılan halkın mülki idareye karşı tutumu araştırması; yurttaşların devlete, kamu hizmetlerinin devlet tarafından ve yeterli, nitelikli biçimde sunulmasına yönelik beklentilerinin hala çok güçlü olduğu görülmektedir. Hiçbir kaynağı elinde olmayan kaymakamlar da dâhil olmak üzere belediyelere rağmen mülki idarenin varlığını desteklemişlerdir(Karasu, 2001: 62).

Kapsamlı bir yerelleştirme çalışmasında en büyük pay ve yükün il özel idarelerine düştüğü ve geçiş döneminin sorunları düşünüldüğünde, bu mahalli idare biriminin profesyonelce yönetilmesi, yaşanılması muhtemel birçok sorunu engelleyebileceği, valilerin birikim ve deneyimlerinin bu sürecin sorunsuz yaşanmasına oldukça katkıda bulunacağı, sistem oturduktan sonra gelecekte il özel idaresinin yürütme organının da seçimle iş başına gelmesinin düşünülebileceği görüşü de savunulmaktadır(Coşkun ve Uzun, 2004:71).

İl işlerinde gücün karar alma ve denetim bölümleri il genel meclisi ile il encümenine verilmiş; maddi güçler ve araçları kullanarak kararların hükmünü yerine getiren bölümü de ilin bir organı olmakla birlikte Devleti temsil eden ve gerçekte Devletin bir ajanı olan valiye bırakılmıştır. İl özel idaresinin başkanının ve yürütme organının bir Devlet ajanı olması ve il tüzel kişiliğinin kendisine özgü bir yürütme gücünün bulunmaması durumunu doğuran bu düzenleme ise il özel idaresinin yetkisini ve özerkliğinin etkisini azaltması nedeniyle eleştirilmiştir (Giritli, 2001: 223).

İl genel meclisine başkanlık etme yetkisi elinden alınan valinin, il genel meclisi gündemini belirleme yetkisinin de sona erdirilmiş olmasıdır. Böylece ilgili kanun ile il özel idaresinin yürütme organı olan vali, il genel meclisinden soyutlanmış olmakta ve karar alma sürecine katılmadığı kararları uygulamak zorunda kalmaktadır (Harman, 2006: 34). O halde yeni düzenlemenin doğuracağı bu iki sorun karşısında valiliğin, il özel idaresinin bir organı olmaktan çıkarılarak sadece bu idareyi merkezi idare adına etkin biçimde denetleyen bir makam konumuna getirilmesi yerinde bir çözüm olarak görülmektedir (Ulusoy, 2005: 192).

Vali, görev ve yetkilerinden bir kısmını uygun gördüğü takdirde, vali yardımcılara, yöneticilik sıfatı bulunan il özel idaresi görevlileri ile ilçelerde kaymakamlara devredilmektedir. 5302 sayılı İÖİK’ nun yürürlüğe çıkan ilk metnindeki 32. maddesinde vali

yardımcılarına yer verilmemiştir. Vali yardımcılarını devre dışı bırakan bu madde hükmü, 02.07.2005 gün ve 5391 sayılı Kanun'un 1. maddesi ile değiştirilerek vali yardımcılarını madde metnine eklenip tekrar sisteme dâhil edilmiştir. Vali bu yeni düzenleme ile il özel idaresi ve ildeki görevleriyle ilgili yetkilerini devredebilmektedir.

Valinin takdirine bırakılan bu yetki devrinin yanı sıra kanunda bir de zorunlu yetki devri öngörülmektedir. Bu düzenlemeyle vali ile birinci ve ikinci derecedeki kan ve kayın hısımlarının il özel idaresi ile ihtilaflı olduğu durumlarda, dava açılması ve bu davada il özel idaresinin temsil yetkisi validen alınarak, meclis başkanı, o bulunmadığı takdirde başkan vekili veya bunlardan birinin yetkilendireceği kişiler tarafından yerine getirilmektedir.

Öte yandan mevcut sistemde seçilmiş değil de atanmış bir kişi olan valiye, il özel idaresinin bir organı olarak sadece yürütme organı yetkileri değil aynı zamanda il özel idaresi personelini atamak, bağış kabul etmek ve kanunlarla bizzat il genel meclisine ve encümene verilmemiş olan görevleri yapmak ve yetkileri kullanmak (m.30) gibi tipik karar alma yetkileri de tanınmaktadır.

5.2. Vesayet Denetimi ve Hiyerarşik Denetim

Valinin idari vesayet yetkisine dayanarak yaptığı çeşitli görevleri de bulunmaktadır. İdari vesayet: merkezi idare ile yerinden yönetim kuruluşları arasında bütünlüğü sağlamayı amaçlayan hukuki bir araçtır. Genel olarak idari vesayet, yasanın merkez kabul ettiği bir yerin onun dışındaki bir başka varlık üzerindeki yetkisidir (Kalabalık, 2004:384-386). Buna dayanarak, 5302 sayılı İÖİK' nun 21. maddesi uyarınca il genel meclisi üyeliğine seçilme yeterliliğinin kaybedilmesi durumunda Danıştay tarafından üyeliğin düşmesine karar verme sürecini başlatma görevi valiye aittir.

5302 sayılı kanun ile bu fesih nedenleri azaltılmıştır. 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanunu, il genel meclisinin feshedilme nedenlerini dörtten ikiye indirmiştir. 3360 sayılı İl Özel İdare Kanununda mevcut, kanunen belirli olan yerden başka bir yerde toplanmak ve kanunen belirli olan, olağan veya olağanüstü toplantılar haricinde toplanmak maddeleri fesih nedeni olmaktan çıkarılmıştır. Yeni kanunun 12. maddesinde şu hüküm yer almaktadır: “Mutat toplantı yeri dışında toplanılmasının zorunlu olduğu durumda üyelere ve valiye önceden bilgi vermek kaydıyla meclis başkanının belirlediği yerde toplantı yapılır. Ayrıca, toplantının yeri ve zamanı mutat usullerle halka duyurulur.” Ayrıca, siyasi konuları görüşmek ve siyasi temennilerde bulunmak şeklinde fesih nedeni olarak ifade edilen madde, kendi görev alanına girmeyen siyasi konularda karar almak biçiminde daraltılmıştır (Coşkun, 2005, Uzun..., s. 162).

Genel olarak, kamu hizmetlerinin görülmesi açısından bir ülkede idare teşkilatına hâkim olan iki sistem vardır ki, bunlar da merkezden yönetim ve yerinden yönetim sis-

temleridir. Merkezden yönetimde genel ve bölgesel tüm kamusal hizmetlerin yalnız bir merkezde toplanması esastır. Yerinden yönetimde ise, kamu hizmetleri bölge halkının seçtiği organlar tarafından yürütülür. Türkiye’de merkezden yönetim ve yerinden yönetim sistemlerinin birleştirilmesi yoluyla oluşan “hafifletilmiş bir merkezden yönetim sistemi vardır (Versan, 1986:192).

Anayasanın 127. maddesine göre, “Merkezî idare, mahallî idareler üzerinde, mahallî hizmetlerin, idarenin bütünlüğü ilkesine uygun şekilde yürütülmesi, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve mahallî ihtiyaçların gereği gibi karşılanması amacıyla, kanunda belirtilen esas ve usuller dairesinde idarî vesayet yetkisine sahiptir.” Aynı maddenin bir başka fıkrasında ise, “görevleri ile ilgili bir suç sebebi ile hakkında soruşturma veya kovuşturma açılan mahallî idare organları veya bu organların üyelerini, İçişleri Bakanı, geçici bir tedbir olarak, kesin hükme kadar uzaklaştırabilir.” biçimindeki hüküm de aynı “vesayet” anlayışının bir başka belirtisi olarak kendini gösterir (Soysal, 1997: 239).

Türkiye’nin yerel yönetim sisteminin önemli bir parçası olan il özel idarelerinin karar, eylem ve işlemleri ile organları kanunlarda öngörülen esaslar dâhilinde merkezi idarenin denetimine tâbidir. Merkezi idarenin bu denetimi idarî vesayet yöntemi ile gerçekleştirilmektedir. İl özel idarelerinin eylem ve işlemleri, hem İçişleri Bakanlığına bağlı mülkiye müfettişleri, hem de Sayıştay denetçileri tarafından teftiş ve tetkik edilmektedir (Nadaroğlu, 1994:186).

Merkezin, il özel idaresinin başı olan vali üzerindeki yetkileri vesayetten ziyade hiyerarşik yetkililerdir. Valilerin il özel idaresine karşı sorumluluğu ise, bilhassa faaliyet raporunun meclis tarafından yeterli bulunup bulunmaması üzerine odaklanmıştır. Ancak, bu demokratik denetim, belediye başkanlarından farklı olarak valilerin görevden alınmasına yol açmaz (Bilgiç, 1998:478).

Danıştay’ın, Vali’nin başvurusu ve İçişleri Bakanlığının isteği üzerine il genel meclisinin feshine karar verebilme yetkisi de vesayet denetiminin önemli bir kısmını oluşturur. Böyle bir sonucun hangi sebeplerden doğabileceği il özel idarelerinin 1913 tarihli önceki kanununun 1963 tarihli 306 sayılı kanunla değiştirilen 125. maddesinde belirtilmişti (Yıldırım, 2000: 41).

İl özel idareleri, uzun yıllar asli mahalli idare kuruluşları olmaktan ziyade, merkezi yönetime yardımcı ve onun desteğiyle fonksiyonlarını icra edebilen devlet daireleri olarak görülmüştür (Eryılmaz, 1997: 126). İl özel idarelerinin başında, öteki yerel yönetim birimlerinden farklı olarak, merkezi yönetim tarafından tayin edilen valinin bulunması, teorik açıdan sakıncalı görülse de, pratikte merkezi yönetime bazı yararlar sağlamaktadır. Gerçekten de vali, il genel meclisi ve encümenindeki üyeler vasıtasıyla ilin sorunlarını, talep ve şikâyetleri öğrenme ve bunların çözümü konusunda tartışma-görüşme fırsatı elde

etmektedir. İl özel idaresi oluşumu sayesinde merkezi yönetim, vali kanalıyla mahalli temsilcilerle ve dolayısıyla halkla ilişki kurabilmektedir. 5302 sayılı son yasal düzenleme hesaba katılmazsa, 1921 Anayasası hariç olmak üzere il genel meclislerinin başkanları hep atama yoluyla gelmişlerdir (Bozdoğan, 1998: 174) ki, bu da il özel idareleri üzerindeki vesayetlin boyutlarını gözler önüne sermektedir.

İl özel idaresinin denetimi 5302 sayılı kanunun 38. maddesinde şu şekilde yer almıştır, “İl özel idarelerinde iç ve dış denetim yapılır. Denetim, iş ve işlemlerin hukuka uygunluk, malî ve performans denetimini kapsar. İç ve dış denetim 5018 sayılı Kamu Malî Yönetimi ve Kontrol Kanunu hükümlerine göre yapılır. Ayrıca, il özel idaresinin malî işlemler dışında kalan diğer idarî işlemleri, idarenin bütünlüğüne ve kalkınma plânı ve stratejilerine uygunluğu açısından İçişleri Bakanlığı, vali veya görevlendireceği elemanlar tarafından da denetlenir.” Bu maddeden anlaşılacağı üzere, vali il özel idaresinin icra organı olmasının yanında, merkezi yönetimin bir temsilcisi sıfatıyla idarî işlemleri, idarenin bütünlüğüne ve kalkınma plânı ve stratejilerine uygunluğu açısından denetleyecektir.

İl özel idarelerinde denetim, personelinin hatalarını bulma yerine olası hata alanlarının belirlenerek hataların önlenmesi üzerine yoğunlaşmakta ve süreç ve sonuçların kontrolü ve değerlendirilmesi şeklinde olmaktadır. Yeni yasanın 39.maddesine göre; yönetsel şeffaflık ilkesi ve il özel idaresinin hesap verebilirlik kapasitelerinin artırılabilmesi açısından önem ve arz etmektedir. Çünkü söz konusu maddeye göre; vali ve belirlenen stratejik plan ve performans ölçütleri açısından, yürütülen faaliyetleri, bu faaliyetlerin ortaya konulan hedefler bağlamında gerçekleşme durumunu ve varsa sapmalar ve nedenlerini açıklayan bir faaliyet raporu hazırlanmalıdır. Dolayısıyla vali tarafından hazırlanan bu rapor üzerinden il özel idarelerinin denetimi gündeme gelebilecektir (Sobacı, 2005: 45).

Valinin görev ve yetkileri esas itibariyle 5302 sayılı İÖİK’ nun 30. maddesinde sayılmaktadır. Kanunun çeşitli maddelerinde de valinin görevlerine ilişkin düzenlemeler bulunmaktadır.

Bu görevler dışında İÖİK’ nun 38. ve 39. maddelerinde valiye il özel idaresinin denetimine yönelik bir takım yetki ve görevler de verilmektedir. Ayrıca Kanunun 56. maddesinde aynı Kanunun 55. maddesinde sayılan suçların işlenmesi halinde ceza verme yetkisi il encümenine verilmekteyse de valiye, suçun işlendiğini tespit ettirmesi yetkisi verilmiştir. 40. Maddede hizmetlerde aksama olması halinde içişleri bakanlığının isteği üzerine il özel idaresi araç, gereç ve malzemeyi kullanarak gidermesi istenmiştir.

SONUÇ

Vali’nin İl Özel idaresiyle ilişkilerinde aklımıza merkezi idare-yerel idare ilişkileri gelmelidir. Mülki amir merkezin yereldeki temsilcisidir. Merkezi idarenin yerel idare üzerinde çeşitli denetim mekanizmaları bulunmaktadır. Anayasa’nın yerinden yönetim ve

merkezden yönetim ilişkisini düzenleyen ilgili maddelerine göre mevcut sistem, vesayet ve hiyerarşik yetkilere haiz olan merkezi devlettir.

Uygulama da olan 5302 sayılı İl Özel İdare Kanununda; vali il genel meclis başkanı olmaktan çıkarılmıştır. İl genel meclisi kararlarının vali onayı ile yürürlüğe girmesi uygulamasına son verilmiştir. İl özel idare bütçesi İçişleri Bakanlığı onayıyla değil, il genel meclisi kararıyla yürürlüğe girmesi hükme bağlanmıştır. İl özel idaresinin il genel meclisi kararıyla uluslararası teşekkül ve organizasyonlara üye olabilmesine olanak tanınmıştır.

Her ülke kendi yönetim geleneği ile beslenip, geçmişten getirdiği tarihsel bakış açısıyla halkına hizmeti sunar. Halkın yönetim geleneğine baktığımızda henüz birçok hizmetin devletten beklenmektedir. Değişiklik genel kamu yararı düşünüldüğünde hizmetin halka eşit ulaştırılabilmesi için geneli göz önünde bulunduracak merkezden bir bakış açısının lüzumunu doğurur. İl özel idaresi-vali ilişkilerinde valinin elindeki araç olan, il özel idaresinden el çektilmesi belediyeler gibi siyasal niteliği olabilecek bir organa dönüşebilecektir. Yeni yasada vali il genel meclisinde ki başkanlık konumunu kaybetmiş, bütçede ki yetkileri azaltılmış, il genel meclisi kararlarını sadece hukuka aykırılık nedeniyle yargıya taşıyabilmesi yetkileri bulunmaktadır. İl özel idaresi ile vali arasındaki bu ilişkiler sağlıklı bir işleyişin temellerini belirlediğinden önemsenmelidir.

KAYNAKLAR

Kitap için kaynakça;

- Bilgiç, V.(1998), *Yerel Yönetimler*, 1. Baskı, Ankara: 21. Yüzyıl Yayınları.
- Bozlağan, R.(1998), “*Türk Anayasalarında İdareye İlişkin Düzenlemeler*”, *Türkiye’de Yönetim Geleneği*, Davut Dursun ve Hamza Al (Ed.), 1. Baskı, İstanbul: İlke Yayıncılık.
- Coşkun, B. ve T. UZUN(2005), “*İl Özel İdaresi’nde Yeniden Yapılanma*”, *Yerel Yönetimler Üzerine Güncel Yazılar I: Reform*, Hüseyin ÖZGÜR ve Muhammed KÖSECİK (Ed.), Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Dönmez, M.(2009), *İl Genel Meclisi Üyesinin El Kitabı*, Ankara: Mahalli İdareler Derneği Yayını, Yayın No:70.
- Eryılmaz, B.(2000), *Kamu Yönetimi*, İstanbul: Erkam Matbaası.
- Evin, H.(1996), *Türkiye’de İl Özel Yönetimleri(Yapısı, Sorunları Yeniden Yapılandırılması)*, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.
- Giritli, İ., Pertev B. ve Tayfun A.(2001), *İdare Hukuku*, İstanbul: DER Yayınları, 12. Baskı.
- Güngör, H.(2007), *İl Özel İdaresi Mevzuatı*, İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Kontrolörleri Derneği Yayınları, Ankara: Özyurt Matbaacılık.

- Derdiman, R. C.(2005), *Yeni Düzenlemelere Göre Yerel Yönetimler*, Bursa: Alfa Akademi Basım Yayım Dağıtım, 1. Baskı.
- Günel, B.(1993), *Açıklamalı İl Özel İdaresi Mevzuatı*, İstanbul: Damla Ajans, 1. Baskı.
- Günel, B.(2005), *Açıklamalı Mahalli İdareler Yeni Mevzuatı*, Kahramanmaraş: Halim Ofset, 1. Baskı.
- Kalabalık, H.(2004), *İdare Hukuku Dersleri*, İstanbul: Değişim Yayınları.
- Sabuktay, Ayşegül(Editor)(2007), *İl Özel İdaresi Yönetimi*, Editör, Ankara: TODAİE Yayını.
- Nadaroğlu, H.(1994), *Mahalli İdareler*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A. Ş. , 5. Baskı.
- Parlak, B.(2005), *Kamu Yönetimi*, , Bursa: Alfa Akademi Basım Yayım Dağıtım, 1. Baskı.
- Soysal, M.(1997), *100 Soruda Anayasanın Anlamı*, İstanbul: Gerçek Yayınevi, 11. Baskı.
- Tamer, M.(1994), *İl Özel İdaresi*, İzmir: Tamer Ofset.
- Ulusoy, A.(2005), “Yerel Yönetimlere İlişkin Yeni Yasal Düzenlemelerin Değerlendirilmesi”, ss. 105-139, 11.02.2005 tarihli Danıştay ve İdari Yargı Günü Sempozyumunda Sunulan Bildiri, http://www.danistay.gov.tr/upload/yayinlar/12_03_2014_105144.pdf, erişim tarihi:13.11.2014.
- Versan, V.(1986), *Kamu Yönetimi*, İstanbul: Der Yayınları, Der Yayınları.
- Yıldırım, R.(2005), *İdare Hukuku Dersleri I*, Konya: Mimoza Basım, Yayım ve Dağıtım, 1. Basım.
- Yıldırım, T.(2000), *Mahalli İdarelerin Seçilmiş Organlarının Organlık Sıfatlarını Kaybetmeleri*, İstanbul: Alkım Yayınevi, 1. Basım.
- Makale kaynakları için kaynakça;**
- Bayraktar, U. ve H. Kurt(2010), Reform Sonrası Bir İl Genel Meclisi: Arzuhalci İle Noter Arası Siyasal Bir Organın Doğuşu, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, C. 65 S. 1, ss. 31-56.
- Coşkun, B. ve T. Uzun(2004), “İl Özel İdaresi Reformuna İlişkin Bazı Değerlendirmeler”, *Yerel Yönetimler Kongresi Düünden Bugüne Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma Bildiriler Kitabı*, ss. 67-77.
- Sobacı, M. Z.(2005), “Yeni İl Özel İdaresi Kanununun Öngörülleri”, *Yerel Yönetim ve Denetim Dergisi*, C. 10 S. 5, ss. 44-49.
- Şahin, A.(1999), “İl Özel İdarelerinin Tarihsel Gelişimi”, *Belediye Dergisi*, C. 5 S. 6, ss. 28-33.
- Ulusoy, A.(2004), “Kamu Yönetimi Reformu Hakkında Bir Değerlendirme”, *Hukuk ve Adalet*, Y. 1, S. 2, ss. 134-144.

İnternet kaynakları için kaynakça;

- Can, H. H.(2011), “İl Özel İdaresi Kanunu Yürürlüğe Girdikten Sonra Yapılan Değişiklikler ve Nedenleri”, İdarecinin Sesi, ss. 43-46. [http://www.tid.web.tr/ortak_icerik /tid.web/146/10-%20hasan%20h%C3%BCseyin%20 can.pdf](http://www.tid.web.tr/ortak_icerik/tid.web/146/10-%20hasan%20h%C3%BCseyin%20can.pdf), (erişim tarihi:10.10.2014).
- Karasu, K.(2002), İçişleri Bakanlığı Araştırma ve Etütler Merkezi, Halkın Mülki İdareye Yönelik Tutum ve Beklentileri Araştırması, Halkın Mülki İdareye Bakışı, http://www.arem.gov.tr/proje/ars_rapor/miar_halk/bl2.pdf, (erişim tarihi:17.02.2011).
- Kutluk, E.(2006), *3360 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu ve 5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanununun Karşılaştırılmalı Analizi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı, <http://tez2.yok.gov.tr/>, (erişim tarihi:04.04.2011)
- Toprak, Z., *Türkiye’de Yerel Yönetimler-Yapılanma Merkez-Yerel Yönetim İlişkileri*, <http://kisi.deu.edu.tr/zerrin.toprak/>, (erişim tarihi:05.05.2011).
- Harman, E.(2006), *5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu Uyarınca Türkiye’de İl Özel İdaresi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, <http://tez2.yok.gov.tr/>, (erişim tarihi: 04.04.2011).
- Anayasa Mahkemesi Kararlar Bilgi Bankası, [http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=manage_karar &ref=show&action=karar&id=2499&content=](http://www.anayasa.gov.tr/index.php?l=manage_karar&ref=show&action=karar&id=2499&content=), (erişim tarihi:15.04.2011)

Diğer Kaynaklar;

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu

3360 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu